

Jacques Rancière

Ο ΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΤΟΥ
Αισθητική και Πολιτική

Μετάφραση: Θεόδωρος Παραδέλλης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ του ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΗΡΩΤΟΥ

Τίτλος πρωτοτύπου:

JACQUES RANCIÈRE,

Le partage du sensible. Esthétique et politique

Το έργο εκδίδεται με την ενίσχυση του Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού – Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.

Αυτό το βιβλίο εκδόθηκε με την υποστήριξη των Προγραμμάτων βοήθειας για εκδότες του Institut français.

ISBN: 978-960-8219-85-4

© La Fabrique Éditions, 2000

© για την ελληνική γλώσσα

Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2012

Ι. Νικολόπουλος & Σία Ε.Ε.

Ζαλόγγου 9, 106 78, Αθήνα

Τηλ.: 210 38 00 520 – Fax: 210 38 00 529

e-mail: eikostouprotou@otenet.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
1. Σχετικά με το μερισμό του αισθητού και των σχέσεων που εγκαθιστά μεταξύ πολιτικής και αισθητικής.	15
2. Τα καθεστώτα της τέχνης και το περιορισμένο ενδιαφέρον της έννοιας της νεωτερικότητας	31
3. Οι μηχανικές τέχνες και η αισθητική και επιστημονική προώθηση των ανωνύμων	55
4. Ιστορία και μυθοπλασία. Οι τρόποι της μυθοπλασίας. .	63
5. Σχετικά με την τέχνη και την εργασία. Κατά τι οι πρακτικές της τέχνης αποτελούν ή δεν αποτελούν εξαίρεση σε σχέση με τις άλλες πρακτικές. .	77
Ευρετήριο	85

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι σελίδες που ακολουθούν υπακούουν σε ένα διττό αίτημα. Αφετηρία τους υπήρξε μια σειρά ερωτήσεων που μου είχαν θέσει δύο νεαροί φιλόσοφοι, η Muriel Combes και ο Bernard Aspe, για το περιοδικό τους *Alice* και πιο συγκεκριμένα για τη θεματική ενότητα «Το εργοστάσιο του αισθητού¹». Η θεματική αυτή ενότητα αναφέρεται στις αισθητικές πράξεις ως σχηματισμούς της εμπειρίας που δημιουργούν νέους τρόπους αισθητήριας αντίληψης και οδηγούν σε νέες μορφές πολιτικής υποκειμενικότητας. Στο πλαίσιο αυτό τέθηκαν και τα ερωτήματά τους σχετικά με τα πορίσματα των αναλύσεών μου –στο βιβλίο *La Mésestante*² (*Η Διαφωνία*)– πάνω στον μερισμό του αισθητού που αποτελεί διακύβευμα της πολιτικής, επομένως πάνω στην αισθητική της πολιτικής. Οι ερωτήσεις τους, που απορρέουν επίσης από ένα νέο στοχασμό πάνω στις μεγάλες πρωτοποριακές θεωρίες

1. «La fabrique du sensible», *Alice*, 2, Καλοκαίρι 1999, Παρίσι. (Σ.τ.Ε.)

2. J. Rancière, *La Mésestante, Politique et Philosophie*, Éditions Galilée, Παρίσι, 1995. (Σ.τ.Ε.)

και εμπειρίες της μέθεξης ζωής και τέχνης, επιβάλλουν και τη δομή του κειμένου που έπεται. Ανταποκρινόμενος στην παράκληση του Eric Hazan και της Stéphanie Grégoire, προσπάθησα, στο μέτρο του δυνατού, να αναπτύξω περαιτέρω τις απαντήσεις μου και να διασαφηνίσω τις προϋποθέσεις τους.

Το συγκεκριμένο, ωστόσο, αυτό αίτημα εγγράφεται σε ένα γενικότερο πλαίσιο συμφραζομένων. Ο πολλαπλασιασμός των καταγγελτικών λόγων σχετικά με την κρίση της τέχνης ή τη μοιραία ιδιοποίησή της από το λόγο, η γενική επιβολή και διάχυση του θεάματος και ο θάνατος της εικόνας, μαρτυρούν επαρκώς ότι η διαμάχη που διεξαγόταν χθες γύρω από τις υποσχέσεις της χειραφέτησης και τις αυταπάτες και απογοητεύσεις της ιστορίας, συνεχίζεται σήμερα στο πεδίο της αισθητικής. Η πορεία του λόγου των «καταστασιακών» (situationistes) –που προέκυψε από ένα καλλιτεχνικό πρωτοποριακό μεταπολεμικό κίνημα, ανέπτυξε τη δεκαετία του 1960 μια ριζική κριτική της πολιτικής και κατέληξε σήμερα σε ένα κοινότοπο ματαιωμένο λόγο υπό το ένδυμα μιας «κριτικής» της υπάρχουσας πολιτικής τάξης– αποτελεί αναμφίβολα σύμπτωμα αυτής της αμφίδρομης, σήμερα πλέον, κίνησης ανάμεσα στην πολιτική και την τέχνη και του μετασχηματισμού της πρωτοποριακής σκέψης σε σκέψη νοσταλγική. Τα κείμενα του Jean-François Lyotard είναι εκείνα που χαρακτηρίζουν καλύ-

τερα τον τρόπο με τον οποίο η «αισθητική» μπόρεσε, τα τελευταία είκοσι χρόνια, να γίνει το προνομιούχο πεδίο στο οποίο η κριτική παράδοση μεταμορφώθηκε σε σκέψη πένθους. Η επανερμηνεία της καντιανής ανάλυσης του υψηλού (sublime) εισήγαγε στην τέχνη αυτή την έννοια που ο Kant είχε τοποθετήσει πέρα από την τέχνη προκειμένου να καταστήσει την τέχνη μάρτυρα μιας συνάντησης με το μη αναπαραστάσιμο που παραλύει κάθε σκέψη και κατ' αυτό τον τρόπο μάρτυρα κατηγορίας ενάντια στην αλαζονεία του μεγάλου αισθητικο-πολιτικού εγχειρήματος να καταστεί η σκέψη κόσμος. Έτσι, η σκέψη περί την τέχνη γινόταν το πεδίο όπου συνεχίστηκε, μετά την εξαγγελία του τέλους των πολιτικών ουτοπιών, η εκδραμάτιση της πρωτογενούς αβύσσου της σκέψης και της καταστροφικής παραγωγής της. Μια σειρά σύγχρονων προβληματισμών πάνω στις καταστροφές της τέχνης ή της εικόνας μετατρέπουν αυτή τη θεμελιώδη αντιστροφή σε μια πιο μέτρια πρόζα.

Το γνωστό αυτό τοπίο της σύγχρονης σκέψης ορίζει και το πλαίσιο μέσα στο οποίο εγγράφονται τα ερωτήματα και οι απαντήσεις, όχι όμως και ο αντικειμενικός τους στόχος. Δεν πρόκειται εδώ να διεκδικήσω, ενάντια στη απογοήτευση, την πρωτοποριακή αποστολή της τέχνης ή την ορμή μιας νεωτερικότητας που συνδέει τις κατακτήσεις των καλλιτεχνικών καινοτομιών με εκείνες

της χειραφέτησης. Οι σελίδες αυτές δεν απορρέουν από την επιθυμία να υιοθετηθεί μια πολεμική στάση. Εγγράφονται σε ένα μακροπρόθεσμο πρόταγμα που στοχεύει στην αποκατάσταση των όρων κατανόησης μιας διαμάχης. Αυτό σημαίνει καταρχάς, να επεξεργαστούμε την ίδια τη σημασία του όρου αισθητική, ο οποίος δεν αναφέρεται στην θεωρία της τέχνης γενικά ή σε μια θεωρία που ανάγει την τέχνη στις επιδράσεις της πάνω στην αισθητικότητα, αλλά σε ένα ειδικό καθεστώς ταυτοποίησης και στοχασμού πάνω στις τέχνες: ένας τρόπος συνάρθρωσης ανάμεσα (α) σε τρόπους του ποιείν, (β) τις αντίστοιχες μορφές ορατότητας αυτών των τρόπων του ποιείν και (γ) τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να σκεφθούμε τις σχέσεις μεταξύ (α) και (β), πράγμα που προϋποθέτει μια κάποια αντίληψη για την δραστικότητα της σκέψης. Ο ορισμός των συναρθρώσεων αυτού του αισθητικού καθεστώτος των τεχνών, οι δυνατότητες που καθορίζουν και οι τρόποι μετασχηματισμού τους, αποτελούν ακριβώς τον στόχο της έρευνάς μου σήμερα, καθώς και του σεμιναρίου που διεξάγω εδώ και μερικά χρόνια στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού VIII και το Διεθνές Κολέγιο Φιλοσοφίας (Collège International de Philosophie). Τα πορίσματα αυτής της έρευνας δεν περιλαμβάνονται στο παρόν πόνημα· η επεξεργασία τους θα ακολουθήσει το δικό τους ρυθμό. Προσπάθησα εντούτοις να επισημάνω μερικά ιστορικά και εννοιολο-

γικά σημεία αναφοράς κατάλληλα να επανατοποθετήσουν ορισμένα προβλήματα που έχουν ανεπανόρθωτα συσκοτισθεί από ιδέες που εκλαμβάνουν τα εννοιολογικά *a priori* ως ιστορικούς καθορισμούς και τις χρονικές οριοθετήσεις ως εννοιολογικούς καθορισμούς. Στην πρώτη γραμμή αυτών των ιδεών προβάλλει βεβαίως η έννοια της νεωτερικότητας, αρχή που διέπει σήμερα όλα αυτά τα συνονθυλεύματα τα οποία παρασύρουν τους Hölderlin, Cézanne, Mallarmé, Malevich ή Duchamp σε μια μεγάλη δίνη, όπου η καρτεσιανή επιστήμη αναμειγνύεται με την επαναστατική πατροκτονία, η εποχή των μαζών με τον ρομαντικό ανορθολογισμό, η απαγόρευση της αναπαράστασης με τις τεχνικές της εκμηχανισμένης αναπαραγωγής, το καντιανό υψηλό με την πρωταρχική φροϋδική σκηνή, η φυγή των θεών με την εξόντωση των Εβραίων στην Ευρώπη. Το να επισημάνουμε το αστήρικτο αυτών των ιδεών δεν συνεπάγεται, προφανώς, καμία αποδοχή των σύγχρονων λόγων περί επιστροφής στην απλή πραγματικότητα των πρακτικών της τέχνης και των κριτηρίων αποτίμησής τους. Η σύνδεση αυτών των «απλών πρακτικών» με τους τρόπους του λόγου, τις μορφές ζωής, τις ιδέες της σκέψης και τις μορφές της κοινότητας δεν αποτελεί καρπό μιας κακόβουλης κατάχρησης. Αντίθετα, η προσπάθεια να σκεφθούμε αυτή τη σύνδεση μας υποχρεώνει να εγκαταλείψουμε τη άγονη δραματολογία του «τέλους»

και της «επιστροφής» που δεν παύει να καταλαμβάνει επίμονα την περιοχή της τέχνης, της πολιτικής και κάθε αντικείμενο σκέψης.

Πέρα από τις διαμάχες σχετικά με την κρίση της τέχνης ή το θάνατο της εικόνας που αναπαράγουν την ατέρμονη σκηνή του «τέλους της ουτοπίας», το κείμενο αυτό θέτει μερικούς από τους όρους κατανόησης του δεσμού που συνδέει την αισθητική με την πολιτική. Προτείνει, προς τον σκοπό αυτό, να επανέλθουμε στην αρχική εγγραφή των καλλιτεχνικών πρακτικών στον καταμερισμό των χρόνων και των χώρων, του ορατού και του μη ορατού, του λόγου και του θορύβου, που ορίζει ταυτόχρονα τον τόπο και το διακύβευμα της πολιτικής. Μπορούμε τότε να διακρίνουμε τα ιστορικά καθεστώτα των τεχνών ως ιδιαίτερες μορφές αυτής της σχέσης και να παραπέμψουμε τις θεωρήσεις σχετικά με το ένδοξο ή μοιραίο πεπρωμένο της «νεωτερικότητας» στην ανάλυση μιας από τις ιδιαίτερες αυτές μορφές. Μπορούμε επίσης να κατανοήσουμε πώς ένα και το αυτό καθεστώς σκέψης θεμελιώνει την ανακήρυξη της αυτονομίας της τέχνης και την ταύτισή της με μια συλλογική εμπειρία.

Jacques Rancière

ISBN 978-960-8219-85-4

9 789608 219854

avec le soutien du

